

शिक्षक शिक्षणात आय.सी.टी.चे.महत्त्व

प्रा. काळे एस. आर.

सहाय्यक प्राध्यापक, जय श्रीराम कॉलेज ऑफ एज्युकेशन (बी.एड.) शिक्रापुर

Scholarly Research Journal's is licensed Based on a work at www.srjis.com

प्रास्ताविक :

ज्ञान पोहचविणे ही शिक्षणाची केवळ संकल्पना नसून विविध तंत्रज्ञानाच्या सहाय्याने समाज विकास घडवून आणणे हे देखील महत्त्वाचे ठरले आहे. शिक्षणातून उत्पादकता वाढायला हवी. या दृष्टीकोनातून समाज शिक्षणाकडे बघू लागला आहे. नवनवीन तंत्रज्ञानामुळे कमी वेळात आणि कमी खर्चात जास्तीत जास्त लोकांपर्यंत माहिती पोहचविणे शक्य झाले आहे.

आपले ज्ञानेंद्रीय संस्कारक्षम बनविण्यासाठी विविध प्रकारच्या शैक्षणिक अनुभूती आवश्यक ठरतात. प्लेटो, रूसो, पेस्टॉलॉजी, फ्रोबेल यांनीही पुस्तकी शिक्षणापेक्षा दृक साधनांना अधिक महत्त्व दिलेले आहे. अध्यापनात जीवंतपणा, प्रभाविपणा, आणावयाचा असेल तर नवनवीन विचार प्रवाह संशोधनावर आधारित तंत्रज्ञानाचा वापर करणे आवश्यक ठरले आहे. आणि ते सर्वमान्य झाले आहे. दृकश्राव्य साधनांद्वारे मुलांपर्यंत ज्ञान आणि परिणामकारक पोहचविता येते हे सिद्ध झाले आहे. म्हणूनच जर माहितीवर प्रक्रिया करून परिणामकारक पोहचविता येते हे सिद्ध झाले आहे. म्हणूनच जर माहितीवर प्रक्रिया करून ती विद्यार्थ्यांपर्यंत पोहचविली तर निश्चितच विद्यार्थी हा ज्ञान समृद्ध होईल. शिक्षण हे समाज परिवर्तनाची आणि व्यक्ती विकासाचे प्रभावी साधन आहे. आधुनिक तंत्रज्ञानाचा विचार केल्याशिवाय समाज परिवर्तन घडणार नाही. याची सर्वांना जाण आहे. प्रभावी अध्ययन अध्यापनासाठी आधुनिक तंत्रज्ञान आणि दृकश्राव्य साधनांचा वापर करणे सर्वांना पटले आहे. अशा तंत्रज्ञानाशिवाय शिक्षण प्रक्रिया परिणामकारक होणार नाही. म्हणून शिक्षकाला ह्या तंत्रज्ञानाचे महत्त्व आणि त्याची वापर करण्याची पद्धतीही माहित असणेही गरजेचे आहे. शिक्षणाची ध्येय ठरविताना ज्या बाबी विचारात घेतल्या जातात त्या सर्व बाबी माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाच्या मुळाशी आहे. माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानात संगणक आणि त्या आगोदर विकसित झालेले सर्व तंत्रज्ञान यांचा विचार होतो.

प्रस्तुत प्रकरणात आपण माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाची आवश्यकता, अध्ययन अध्यापनात यामुळे घडून आलेले बदल, अध्ययन अध्यापनातील महत्त्व, शैक्षणिक परिसरात वापर आणि फायदे तसेच यावर घेतले जाणारे आक्षेप याचे विवेचन केलेले आहे.

- माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाची आवश्यकता
- विद्युत वेगाने माहिती प्रसारण
- अद्ययावत माहिती मिळविणे

- आशयासंदर्भात एखाद्या संकल्पनेचे सखोल ज्ञान प्राप्ती
- वेळेची आणि श्रमाची बचत
- माहिती भागीदारी
- हव्या त्यावेळेस माहिती मिळविण्यासाठी
- बहुश्रुत माध्यमाद्वारे माहितीचे प्रसारण
- विविध साधनांचा सामुहिक वापर
- कमी खर्चात अधिक माहिती प्रसारित

शिक्षण क्षेत्रातील आयसीटीचे महत्त्व :

ज्ञानगंगा विद्यार्थ्यांपर्यंत पोहचवून विद्यार्थी- विकास करण्याचेच शिक्षणाचे प्रमुख ध्येय आहे. स्पर्धात्मक युगात टिकणारा भावी नागरीक शिक्षणामुळेच तयार करणे शक्य आहे. शिक्षण म्हणजे विद्यार्थ्यांपर्यंत विविध प्रकारची माहिती आणि ज्ञान पुरवून सुसंस्कृत चारित्र्यसंपन्न विद्यार्थी तयार करणे होय. आयसीटीमुळे विद्यार्थ्यांना अद्ययावत माहिती मिळू लागली आहे. शिक्षण क्षेत्रात फक्त विद्यार्थ्यांचाच विचार होतो असे नव्हे तर शिक्षणक्षेत्राशी संबंधित सर्व घटक विचारात घ्यावे लागतात. हे सर्व घटक आयसीटीच्या व्याप्तीत मोडतात. त्यांचे स्पष्टीकरण पुढील प्रमाणे केलेले आहे.

- परिसर व्यवस्थापन
- विद्यार्थी प्रवेश
- विद्यार्थ्यांचे प्रगती अहवाल
- वेळापत्रक
- विद्यार्थी माहितीची नोंद
- विद्यार्थ्यांची प्लेसमेंट
- ग्रंथालय
- कर्मचारी माहिती नोंद
- डेडस्टॉक रजिस्टर्स
- आर्थिक व्यवहार
- अहवाल
- नियतकालिक
- शालेय परिस नोंद

आयसीटीमुळे अध्ययन – अध्यापन प्रक्रियेत झालेले बदल

शिक्षणात आयसीटीचा वापर होऊ लागल्यामुळे पारंपारिक शिक्षण संरचनेत खालीलप्रमाणे बदल घडून येणार आहेत.

- अध्यापन – अध्ययन
- शिक्षक/संस्थेने नेमलेले अभ्यासक्रम – अध्ययनकर्त्याच्या मागणीनुसार अभ्यासक्रम

- एकत्रित अध्ययन-अध्यान प्रक्रिया – एकत्रित अध्ययन अध्यापन प्रक्रिया
- अध्ययन शालेय परिसरात – घरी किंवा कामाच्या ठिकाणी
- वर्गाच्या भिंतीतील शिक्षण – समाजाभिमुख शिक्षण
- पारंपारिक विद्यार्थी – अपारंपारिक/ आधुनिक विद्यार्थी
- एक संस्था – इलेक्ट्रॉनिक दळणवळणाच्या आधारे
संस्थांचे एकत्रित जाळे

अध्ययन – अध्यापन प्रक्रियेत आयसीटीचे फायदे :

१. भौगोलिक सीमेची मर्यादा अध्ययनासाठी राहणार नाही. ऐच्छिक शिक्षणाची निवड करण्यासाठी अध्ययनकर्त्यास पूर्ण स्वातंत्र्य देण्यात येईल.
२. माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञानामुळे जगभरातील विशिष्ट विषयाबद्दलची माहिती सहज उपलब्ध होणार आहे. अशी माहिती सतत अद्ययावत ठेवता येणार आहे.
३. ज्यांना सतत नावीन्याचा ध्यास आहे, अशांना त्यांची बौद्धिक भूक यामुळे भागविता येणार आहे.
४. संगणकाच्या वापरातून नवीन जाणिव्यांची निर्मिती होणार आहे. आतापर्यंत ज्ञात नसणाऱ्या अशा अनेक गोष्टीची जाणीव यातून पुढे येण्याची शक्यता आहे.
५. अध्ययनकर्ता पुस्तकावर अवलंबून न राहता त्यास बहुबिध माध्यम स्रोत म्हणून उपलब्ध करून दिलेले आहे. त्यामुळे विद्यार्थ्यांना ऑनलाईन शिक्षण सुविधा प्राप्त झाली आहे.